

МИКОЛА СУМЦОВ ТА ЙОГО НАРОДОЗНАВЧІ СТУДІЇ

Автор статті висвітлює «малоросійську» етнографію за матеріалами М. Сумцова, які маловідомі широкому загалу читачів. Наголошується на широкому діапазоні оцінок наукової спадщини Миколи Сумцова: від захоплень до негативної критики, висновків узагальнюючого характеру. Підсумовуються здобутки народознавця та зазначається, що користуючись багатьма науковими методами вчений досліджує історію письменства, фольклору, етнографії, мистецтва, культури та доносить власні наукові відкриття для найширшого читача.

Ключові слова: «малоруська» етнографія, історія, фольклор, мистецтво, письменство, науковець, матеріали, думи, пісні, легенди, весілля, джерело.

Наукова спадщина, загалом діяльність Миколи Сумцова мають широкий діапазон оцінок: від захоплень до негативної критики, часом несправедливих та зневажливих висновків узагальнюючого характеру. Прикладом останнього може бути оцінка доробку вченого, що її висловив у 1963 році історик російської фольклористики М.Азадовський: «Як учений він (М.Сумцов) не був оригінальним; в цілому його діяльність іде під знаком еkleктизму: в ранніх працях («Про весільні обряди...», «Хліб в обрядах і піснях» та ін.) він ще поділяв позиції міфологічної школи, а в інших він виступає то представником антропологічної школи, то школи запозичень... Його діяльність не є цілісною, а окремі дослідження суперечать одне одному. Як теоретик Сумцов не зробив великого внеску в науку, але його дослідження досі зберігають свою цінність як багатющі зібрання матеріалів, як важливі у непоодиноких випадках першоджерело, бібліографічний опис»¹. Як бачимо, М.Азадовський висловив чужу і далеку від істини позицію, не врахував ні змісту й значення самих праць М.Сумцова, ні позитивних оцінок його попередників: М.Драгоманова, В.Гнатюка, Є.Кагарова, Д.Багалія, Ф.Колесси, А.Лободи, А.Кримського, С.Єфремова, Л.Білецького, В.Петрова, В.Дашкевича, В.Маланчука, П.Одарченка, Г.Савченка². Сучасні студії спадщини М. Сумцова заперечують догмат М.Азадовського, розкривають чимало теоретичних аспектів досліджень видатного вченого – фольклориста, етнографа, літературознавця, мистецтвознавця, педагога. Відомий сучасний вчений В. Фрадкін наголошує, що місце М. Сумцова «особливе й, на жаль, ще далеко не усвідомлене нами... Було вже безліч спроб дати

оцінку його науковим поглядам, внеску в розвиток тих чи інших галузей знання, освіти, культури, але всі вони не дають вичерпного уявлення про цю дивовижну людину... Ще за свого життя він став класиком вітчизняної та світової етнографії, одним із фундаторів наукового українознавства, талановитим дослідником народної поезії»³. Характеризуючи розвиток народознавчих студій в Україні, С.Токарев у монографії «Історія російської етнографії» писав, що найпомітніший етнограф, учень Потебні, Лаврівського, М.Сумцов «за своїми науковими поглядами тяжів до прогресивного крила російсько-української інтелігенції. Він був, без сумніву, українським патріотом, але більш поміркованим, ніж «українофіли» Антонович із компанією»⁴. М.Сумцова як фольклориста, етнографа, на наше глибоке переконання, лише починають пізнавати (та й то досить обережно, боячись погрому його спадщини чи з причин власної скромності або наукової недосвідченості) – зазначає М.Дмитренко – Кожен напрям його діяльності потребує монографічного опрацювання, але це, можливо, стане реальним лише після публікації багатотомника його численних праць – як надрукованих, так і неопублікованих досі, що зберігаються в архіві⁵. Спробу першого прочитання наукових праць М.Сумцова здійснив І.Шишов у дослідженні «Українознавець»⁶.

Притягальна сила праць М. Сумцова полягає в залученні максимальної кількості джерельного матеріалу, у віднайденні оптимальної методики аналізу цього матеріалу, у порівняльних виходах, що вирізняють своєрідність українських та загальнослов'янських культурних явищ. Вчений уникає прямо-

лінійних дефініцій, особливо в трактуванні «мови» міфів – символіки. Щодо методології, М. Сумцов був прихильником інтегрованих, комплексних підходів до дослідження явищ народної культури, хоч і дехто вважає, що з кінця XIX – початку XX ст. вчений схилився до ідей еволюціоналізму. Це, зокрема, виявилось в тому, що, торкаючись проблеми походження народних повір'їв, дослідник доводив еволюційність їхнього розвитку, застосовуючи так званий метод пережитків. Обсяг досліджуваних матеріалів є настільки масштабним, що на підставі цих праць можна судити про велич науковця.

М.Ф. Сумцов народився 6 (18) квітня 1854 р. в Петербурзі, походив із харківських дворян козацького роду. Науковий творчий шлях як автор розпочинав тоді, коли європейська міфологічна школа згасала, зазнавала трансформацій, впливу нових етнологічних теорій. Поглиблювались порівняльні студії, з'являлися фундаментальні праці О.Потебні, О.Веселовського, монументальні зібрання фольклору Я.Головацького, П.Чубинського, В.Антоновича і М.Драгоманова. На формування М. Сумцова як вченого з енциклопедичним розкриттям таланту мали вплив не тільки праці М.Максимовича, М.Костомарова, О.Бодяньського, І.Срезневського, Ф.Буслаєва, О.Афанасьєва, О.Веселовського, А. Кирпичникова, а й численні розвідки, що друкувалися в другій половині XIX ст. в журналах «Основа», «Етнографічний огляд», «Київська старовина», а також в «Університетських вістях», «Читаннях в Історичному товаристві Нестора - літописця», «Працях Київської духовної академії», «Записках Південно-Західного відділу РГТ», пресі Чернігова («Чернігівські губернські відомості», «Чернігівський листок»), Харкова («Пам'ятна книжка Харківської губернії», «Південний край») та інших губернських центрів. Як відзначав В.Фрадкін, «тільки в царині народної словесності спадщина М.Сумцова охоплює майже всі галузки цього великого дерева духовності людства. Від апокрифів і релігійних оповідань, колядок, щедрівок, веснянок, купальських, русальних, жнивварських пісень до родинно-обрядових та побутових»⁷. У науковій спадщині М.Сумцова можна простежити певну закономірність: до деяких тем, проблем, постатей вчений звертався неодноразово, впродовж творчого життя. З-поміж «наскрізних» тем, що хвилювали дослідника чи не найбільше, була тема українського весільного обряду, його

релігійно-міфологічного, символічного та реалістично-побутового значення. А в українському весіллі «домінуючою формою були вірування й обряди докласового суспільства»⁸. М.Сумцов підходив до аналізу явищ народної культури комплексно, намагався, йдучи від обряду як концентру, простежити синкретизм первісних мистецьких творів, їхню еволюцію в історії, побуті та моралі, відзначати національне, властиве українцям.

Автор статті, висвітлює «малоруську етнографію» за матеріалами М.Сумцова, які маловідомі широкому загалу читачів, що є метою даної розвідки. Його праця за назвою «Современная малорусская этнография», яка побачила світ у 1897 р. присвячена зібранню українських легенд (етнографи П.Іванов і Я.Новицький), статей українських, російських і польських авторів, які подають народні пісні, легенди, казки та прислів'я, зокрема бібліографічний огляд здійснений самим автором⁹. Кілька заміток про українські думи містяться в загальному огляді малоруської етнографії другої половини XIX ст., що подав П. Житецький. Він говорив про нерівномірність і рухомість віршів в думах, велику кількість дієслів, складних речень і синонімічних висловів. «Вибор темы очень удачный, к сожалению, г. Житецкий обходит молчанием такие важные формальные стороны, как повторения, сравнения, общие места, излюбленные тропы и фигуры. При определении формальных особенностей дум не обращено внимания на сродные и сходные явления в славянском этносе» – вказує Микола Сумцов¹⁰. Цікавими є два розділи – про подорожуючих учнів по давній «Малоросії» і про давні малоруські вірші. Ці два розділи тісно пов'язані між собою і складають ціле дослідження про взаємовплив шкільних віршів і народних пісень із історико-побутовими коментаріями. П. Житецький відмічав вплив віршів на думи, зупиняючись на вертепі, зокрема на його побутовій сфері. «Есть еще одна сторона, совсем не отмеченная г. Житецким, это обратное влияние драм на вирши, доходящее даже до вырождения мистерии в вирши. Последняя глава (VI) состоит из старинной записи дум, по рукописи начала текущего века, принадлежавшей И. Котляревському, с перечислением вариантов. Всех песен в рукописи 16; из них три думы («Атаман Матяш», «Вдова Ивана Сирка» и «Разговор Днепра с Дунаем») ранее известны были в небольших извлечениях Костомарова в

«Русской Мысли». Подстрочные указания вариантов совсем полны... При всем этом «Мысли» г. Ж. составляют ценный вклад в научную литературу о малорусских думках» – зазначає М. Сумцов¹¹.

Ім'я Василя Петровича Милорадовича постає на сторінках «Современной малорусской этнографии» М. Сумцова як етнографа Лубенщини, автора «Свадебных песен в Лубенском уезде Полтавской губернии» та «Рождественных святок в северной части Лубенского уезда». Етнографічні записи відзначались деталізацією, перевагою цікавих дрібниць і викладом їх в друці. Ці переваги обумовлені високою освіченістю автора і його гарним знайомством із народом. Василь Милорадович народився в 1845 р., дитинство провів на хуторі Пручаї Прилудького повіту. В 1869 р. закінчив Харківський університет, здобув звання кандидата юридичних наук, деякий час працював помічником присяжного повіреного при Полтавському окружному суді, із 1875 по 1890 рр. мировим суддею в Лубенському повіті. Милорадович добре знався із селянами, був популярний у їхньому колі. Пісень всього налічувалось 259, записані були у північній частині Лубенського повіту, переважно у м. Снятині та в навколишніх селах, недосліджених етнографами. Вони поділялись по порядку весільного ритуалу: «сватовство», «гільце». «Язык совершенно чистый, правильный. Есть довольно большие песни (напр. №39, 67, 237). Вообще, по величине и художественности свадебные песни, собранные Г. М., заслуживают внимания. Весьма нежными и своеобразными представляются песни под №64, 66, 82, 84, 104, 105, 112, 163, 242.... Статья г. М. относится к северной Лубенщине и трактует о святках гораздо подробнее, чем о том трактовалось в живых, но слишком малочисленных письмах Носа. Статья г. М. разделена на следующие небольшие главы: Свят-вечир, Риздво, Колядки, Меланка, Щедрики, Гадания, Новый год, Голодный святвечир и Ордань.» – вказує М.Сумцов¹². Як бачимо, що всі колядки є стародавніми і відносяться до кращих зразків народної словесності.

18 жовтня 1892 р. в Єлизаветграді був відкритий пам'ятник на могилі відомого славіста В. Григоровича. На відкритті були присутні професори Новоросійського університету А.Кирпичников і О.Успенський та викладач місцевого реального училища В. Ястребов. «Древний мудрец, Виктор Иванович, всег-

да носил в себе искру Божию и тоже искал, – коренного новоросійського туземця, хранителя старини и производителя в великом деле народного самосознания, – искал – и не один раз находил таких туземцев. Какою светлою радостью блестели его глаза, когда говорил он нам о труде одного местного священника по географии и истории края, труде, изобилующим фактическими сведениями, старательно и с любов'ю собранными!» – говорив В.Ястребов¹³. Етнографічний матеріал зібраний ним у двох північних повітах Херсонської губернії протягом десяти років. Херсонська губернія, як видно із опублікованих описів її повітів, окремих селищ (Балай – Одеського повіту, Дмитрівна – Олександрійського) і волостей (Євтеневської, Щербановської) – стверджує М.Сумцов, – відрізняється своєрідністю національного складу населення, більшість якого складають «малоруссы»; рядом з останніми живуть білоруси і великоруси, молдаване, німці, поляки, євреї, греки і болгары¹⁴. Змішаний характер населення відобразився в мові і змісті українських пісень, казок, у вжитку нових елементів і порчі старих. В 1893 р. побачила світ стаття Ястребова «Малоруські прозвища Херсонської губернії», яка вмістила біля 400 прізвищ із поясненням про походження, шукаючи витоки його із особистої і суспільної сфери життя селян. Автор наголошує про значення прізвищ для вивчення мови, про відображення в них уявлень про фізичні і духовні властивості, народних пороках, релігійно-моральних поняттях, про перехід особових прізвищ в топографічні назви, прислів'я, дитячі пісні. Наступного року з'явилися «Матеріали по етнографії Новоросійського краю» у двох частинах. У першу – ввійшли повір'я і обряди, а в другу легенди, казки і розповіді. Особливою є структура роботи: уявлення про зовнішній світ включаючи народний календар; народні знання про людину (медицина, демонологія, весілля); легенди, казки і топографічні назви з поясненнями та предметний покажчик. Цікавими є повідомлення про писанки, замовляння, подробиці народного побуту, зокрема прокляття і сварки, освячення криниць, дитячі жарти, народні карточні ігри. Казок, легенд і анекдотів нараховувалось біля 41 од., зміст яких був відомий народу, зокрема казки про баранчика, чортів, двох братів, змія, діда та бабу, залізного вовка, лиху жінку тощо¹⁵. В той же час як етнографічні праці Ястребова знайомлять нас

із північною частиною Херсонщини, Софія Андріївна Чернявська подає цікавий матеріал для ознайомлення з півднем Херсонської губернії, із побутом, повір'ями і піснями жителів села Білозерки Херсонського повіту, – наголошує М.Сумцов. Її збірник, обсягом біля 3-х друкованих аркушів виданий у 1893 р. Матеріал зібраний у 1888-1889 рр., по етнографічній програмі Російського Географічного товариства поділяється на календар і збірник народних пісень поряд із описом вказаного села. Сюди ввійшли 112 весільних пісень, що відтворюють весільний ритуал, 82 рекрутські, солдатські, чумацькі і сімейні пісні. Даючи детальну характеристику даного збірника, М.Сумцов вказує на повноту, змістовність та називає його першим великим жіночим вкладом в етнографію¹⁶. Вчений згадує у «Современной малорусской етнографії» працю М. Комарова, що є новою збіркою «малоруських» приказок, загадок і замовлянь. Михайло Федорович Комаров народився в м. Дмитрівці Павлоградського повіту Катеринославської губернії, виховувався в Катеринославській гімназії, потім в Харківському університеті, де закінчив курс юридичного факультету в 1897 р., служив при острогожському повітовому суді, потім був присяжним повіреним в м. Острогожськ, а потім в Києві з 1883 р. нотаріусом в Умані і Одесі. У 60-х рр. Комаров був учителем сільської школи в с. Гаврилівці Ізюмського повіту Харківської губернії де розпочав збирати твори усної народної творчості, зокрема два варіанти думи про Саву Чалого. Частина матеріалів, що збереглися у нього видані у 1891 р. в «Новій збірці». Збереглися значні матеріали для російсько-українського словника, які наприкінці XIX ст. друкуються як додаток до галицької «Зорі» під назвою «Російсько-український словник» упорядниками якого є М. Уманець і О.Спілка.

Даючи опис «малоросійської» етнографії, вчений згадує другу і третю книги «Київської старовини» 1886 р., де друкувалась стаття «Турецькі анекдоти в українській народній словесності», автором якої був П.Кузьмичевський. Взаємодію у мові, одязі, начинні, кухні автор відмежовує у анекдотичний відділ народної словесності¹⁷. Стаття Кузьмичевського «Малоросійськіє песни об освобождении крестьян» побачила світ у четвертій книзі «Київської старовини», в якій містяться пісні про кріпосне право («Ой летіла зозуля»,

«Пісні радості») австрійського походження¹⁸. Восьма і десята книги «Київської Старовини» містить велику статтю «Шелудивый Буняка в українских народных сказаниях» даного дослідника, яка складається з чотирьох частин. У літописах і переказах Буняк змальований ворогом народу, чарівником, підрублена голова якого хотіла зникнути. П. Кузьмичевський вважає переказ про Буняка, іранські легенди про Джемшиді, Арімані і Дагакі, відголосками темними і заплутаними: з однієї сторони – від довготривалого перебування їх в народному середовищі, з другої – вони дійшли сюди не прямо через племена, які населяли південно-руські степи. М.Сумцов зазначає: «Не смотря на обширную эрудицию автора, на массу фактических доводов, мы затрудняемся принять этот вывод, по шаткости и загадочности иранских образов о Варе и Джемшиде¹⁹. Автор, переймаючись порівняльним методом дослідження, ввів багато другорядних літературних мотивів.

Ім'я Івана Франка було не досить відоме в Росії наприкінці XIX ст., а на Галичині відіграло неабияку роль – як белетриста, публіциста і етнографа. Популярність вченого, зумовлена видавництвом власних праць на сторінках газет «Світ»(1881), «Народ» (1890), а з 1894 р. журнал «Житіє і Слово», де вагоме місце відведене розвідкам для етнографів. Із статей історико-літературних значне місце займає стаття про Івана Вишенського у «Київській старині»²⁰. До етнографії І.Франко виявив нахил із молодих років, будучи гімназистом наприкінці 60-х – на початку 70-х рр. XIX ст. Із 1878 р. Франко в польських газетах, переважно у «Львівському кур'єрі» писав повісті на різні теми економічного і юридичного побуту селянського населення. Деякі із них були перекладені на російську мову в «Київській старині» 1889 р. М.Сумцов у роботі «Современная малорусская этнография» подає детальну характеристику творам Івана Яковича, наголошуючи на белетристиці і драматургії, які пов'язані із живою дійсністю²¹.

Етнографічні статті О.К.Волкова розпорошені по маловідомим російським і закордонним виданням, зокрема в «Трудах III-го археологічного з'їзду» на тему південно-російської орнаментистики, побратимства. Предмет дослідження цікавий тим, що наголос стоїть на повній розробці орнаментистики. Автор називає «малоруські» прикраси на хатах,

дерев'яних і гончарних виробів, писанках; дає опис візерунків вишивки на одязі, виокремлюючи геометричний, рослинний, зооморфний орнаменти. Слід відзначити, декілька ґрунтовних зауважень М.Сумцова, щодо народного мистецтва – як воно відобразилось у вишивці та місцевих особливостях²². У статті про побратимство на Україні наводиться два свідчення пані Ганенко про Єлизаветський повіт і священника Сорочіна про побратимство в Олександрійському повіті, наголошуючи на витоки останнього від скіфів за свідченням Геродота. Волков у 1891 р. друкує дві замітки про болгарські та українські повір'я, де згадуються нещасливі прикмети: вирушати в дорогу з понеділка, спотикання чи зупинка коней, зустріч із зайцем, із жінкою, що несе пусті відра, із священником. Дослідник знайомить в свій час західних вчених із українськими весільними обрядами, характеризуючи всі цикли весільної обрядовості²³. У 12-й частині книги міститься загальний огляд весільного ритуалу з короткими науковими коментарями, зокрема вказується на релігійну і юридичну сторону весілля, час укладення шлюбів, риси гетеризму і матриархату. М.Сумцов наголошує, що автор при вивченні українського весілля слідує порівняльному методу; але при цьому всі порівняння і пояснення відносить у підстрокові посилки, у дрібний шрифт, від чого згущується краща частина дослідження. Із особистих зауважень видатного етнографа, слід відмітити детальний бібліографічний огляд творів О.Волкова, де мова йде про «пробний брак», обрядове застосування вінка, «одарювання» священника чи поміщика, звичай відносно розбивання чаші, посипання зерном, перейми, обмін обручками, весільний поцілунок, обрядове зв'язування молодих, вживання півня, освячення шлюбного ложа, огляд одягу нареченої, зняття чобота, заходи проти немочі нареченого, звичай «смолити молоду», значення червоного кольору, про танці, час укладання шлюбів, продаж наречених на ринках, значення старости і дружби²⁴. Короткий предметний покажчик, складений М.Сумцовим полегшив користування книгою О.Волкова для широкого загалу. Наприкінці XIX ст. існувало багато досліджень про весільні обряди, зокрема весільні пісні. Вагомими працями, що друкувалися у Етнографічному збірнику були статті Довнар-Запольського і Охримовича. «При всем том, остается еще много пробелов. Менее всего изучены свадебные песни, должно

быть потому, что изучение их, при подавляющей массе сырого материала, сопряжено с большой затратой труда и времени. Затем, остается немало обрядов, обычаев, целых свадебных действий, темных и загадочных. Из данных методов исследования свадьбы мне представляется наиболее удобным и наиболее плодотворным метод, принятый Довнар-Запольским и Волковым – изучение свадьбы в последовательности главных актов, сравнительно, как они проявляются у разных народов, с попутным сводом наличных в печати мнений об их происхождении и значении. Метод Охримовича состоит в введении малорусского этнографического материала в рамки научных теорий выдающих западных ученых – (Баховена, Тайлора и др.) по истории развития семьи, например в рамки гетеризма, матриархата. Попутно при этом освещается и малорусский этнографический материал, но рядом идут преувеличения, увеличения и натяжки» – зазначає М.Сумцов²⁵.

За підписом О. Кондратовича в Київській старині 1883 р., книгах 1,2,4 надрукована велика стаття «Задунайська Січ по місцевим згадках і розповідях». Автор користувався переважно повідомленнями старого оповідача Коломійця, спогади якого стали основним джерелом цінних етнографічних матеріалів, які мають вид історичної оповідки, літературних творів. Історичні перекази, записані Кондратовичем із народних вуст та історичні пісні, найбільш багато численні, надають подвійне значення зазначеній статті як цінного посібника для історії і етнографії в їх взаємозв'язку. Досить детально розповідається про внутрішні порядки Задунайської Січі, які нагадують запорозький устрій; про жорстоку боротьбу задунайських січовиків із сусідами. Із слів різних осіб записані історичні пісні про запорожців: «Дозволь батьку отамане», «У славній Січі», «Ой тисяча сімсот дев'яносто першого року», «Ой чого, чого запорожці», «Ой, боже ж наш милостивий», «Ой повійте, вітри, та всі низові», «Ой, москалю, ой москалю», «Ой, крикнула лебідочка із степу леттечі», «Ой нароби та славні запорожці», «Закричала ластівонька», «Ой летіла бомба», «Ходив, блудив молодий козак» (донська), «Ой у полі криниченька», «Ой да Дунай річка та широка», «Були у нас хлопці» (із казок про дурних людей), «Ой у полі шелем-белет». М.Сумцов наголошував, що ці пісні можуть увійти для майбутнього збірника українських історичних

пісень ХУІІІ ст., розпорошених по різних мало-відомим виданням. Загалом книга О.Кондратовича є цінним етнографічним матеріалом для науковців²⁶.

Отже, на основі досліджених матеріалів М.Сумцов робить ряд актуальних висновків, а саме: релігійно-міфічний елемент найкраще зберігся в українському весіллі; основними рисами цього весілля є м'якість, ніжність, чуйність, пошана до жіноцтва. Щедрим для вченого був 1886 рік. Одна за одною виходять етнографічні розвідки, що дістали найвищі поцінування визначних етнологів. Етнографічна студія М.Сумцова – це, по суті, спроба в українській науці розкрити еволюційний поступ Слобожанщини протягом трьох століть. Дотримуючись хронологічного принципу у викладі матеріалу, дослідник подає спочатку спомини про слобожан, зафіксовані у фольклорі та писемних джерелах за сто років; потім перед читачем вимальовується досить докладний і розлогий опис особистого, родинного, громадського життя, розвитку сільського господарства, промисловості, торгівлі, відтак – світогляду, право знання та культури. Науковець ретельно стежив за етнографічною літературою, за розвитком міфологічних теорій, течій, оперативно відгукувався на кожну зміну в напрямках етнографічних дослідів. Як справедливо зазначав В.Петров, праці М.Сумцова, зокрема «Современная «малороссийская» этнография» є своєрідним літописом

української етнографії, вони дають передусім багатий і цінний критико-бібліографічний матеріал. Власне, на підставі його досліджень маємо уявлення про стан і розвиток етнографії за останні п'ятдесят років ХІХ століття²⁷.

Підсумовуючи здобутки народознавця Миколи Сумцова, зазначимо, що користуючись багатьма науковими методами, досліджуючи історію письменства, фольклору, етнографії, мистецтва, культури, він намагався зробити свої наукові відкриття максимально доступними для найширшого читача. Основним матеріалом для фольклористично-етнографічних студій М.Сумцова були сучасна йому народна поезія, звичаї та обряди, про що досить лаконічно, науково об'єктивно висловився В.Гнатюк: «Стоячи на строго науковому ґрунті, він унікав хибних і фантастичних висновків своїх багатьох попередників і, порушуючи різнопланові теми, відкривав нам душу народу, його психіку, які взяті разом, складають суму тих ознак, що вирізняють народ від народу, націю від нації і дають цінний матеріал для вияснення ідеї національності»²⁸ Через аналіз величезного обсягу історичного й літературного матеріалу М.Сумцов доводив у праці «Современная малорусская этнография», що впродовж багатьох віків прагнення українського народу були спрямовані на відстоювання релігійних, політичних і культурних проявів національної самобутності.

Джерела та література

- 1 *Азадовский М.К.* История русской фольклористики: В 2-х томах. – Т. 2. – М.: Наука, 1963. – С.281-282.
- 2 *Багалій Д.* Наукова спадщина акад. М.Ф. Сумцова // Червоний шлях. – 1923. – № 3. – С.162-171; *Єфремов С.* Історія письменства в працях акад. М.Ф.Сумцова // Єфремов С. Літературно-критичні статті. – К., 1993. – С.281-286; *Одарченко П.* Сумцов Микола // Енциклопедія українознавства: Словникова частина. Париж; Нью-Йорк, 1976. – Т.8. – С.3102; *Петров В. М.Ф.* Сумцов як історик етнографії // Записки Іст. філол. відділу УАН. – К., 1926. – Кн.7-8. – С.7-15; *Білецький Л.* Основи української літературно-наукової критики. – К.: Либідь, 1998. – С.152; *Камінський В.* Етнографія та її питання в працях акад. М.Ф. Сумцова // Записки іст.-філол. Відділу УАН. – К., 1926. – Кн.7-8. – С.16-46; *Маланчук В.А.* М.Ф. Сумцов як етнограф // Народна творчість та етнографія, 1979. – № 2. – С.51-55; *Савченко Г.О.* Життя, діяльність і науково-історична спадщина акад. М.Ф.Сумцова (1854-1922): Автореф. дис. канд. іст. наук. – Дніпропетровськ, 1993.
- 3 *Фрадкін В.* Спадщина Миколи Сумцова // Сумцов М.Ф. Слобожане: Історико-етнографічна розвідка / Підгот. тексту й мовна ред. Л.Ушкалова. – Х.: Акта, 2002. – С.260.
- 4 *Токарев С.А.* История русской этнографии. – М., 1966. – С.317.
- 5 *Дмитренко М.* Видатний український народознавець Микола Сумцов // Народна творчість та етнографія. – 2004. – № 3. – С.11.
- 6 *Шишов І.* Українознавець: спроба першого

- прочитання наукових праць М.Ф.Сумцова. – Х.: Майдан, 2000. – 136 с.
- 7 Сумцов М.Ф. Слобожане: Історико-етнографічна розвідка / Підгот. тексту й мовна ред. Л.Ушкалова. – Х.: Акта, 2002. – С.12.
- 8 Дмитренко М. Видатний український народознавець Микола Сумцов // Народна творчість та етнографія. – 2004. – № 3. – С.13.
- 9 Сумцов Н. Современная малорусская этнография. – К., 1897. – 85 с.
- 10 Там само. – С.5.
- 11 Там само. – С.8, 10.
- 12 Там само. – С.11.
- 13 Там само. – С.15.
- 14 Там само. – С.17.
- 15 Там само. – С.21.
- 16 Там само. – С.23.
- 17 Там само. – С.25.
- 18 Там само. – С.27.
- 19 Там само. – С.28.
- 20 Там само. – С.35.
- 21 Там само. – С.36-38.
- 22 Там само. – С.39.
- 23 Там само. – С.41.
- 24 Там само. – С.42-43.
- 25 Там само. – С.44.
- 26 Там само. – С.46.
- 27 Народознавчі студії Миколи Сумцова // Качкан В.А. Українське народознавство в іменах: У 2-х ч. Ч.2. Навч. посібник. – К.: Либідь, 1995. – С.105.
- 28 Там само.

Лариса Шаповал

Николай Сумцов и его народоведческие исследования

Автор статьи освещает «малороссийскую» этнографию по материалам Н. Сумцова, которые менее известны читателю. Ударение ставится на разнообразие оценок научного наследия Н. Сумцова, выводы обобщающего характера. Суммируются достижения народоведа в изучении истории писательства, фольклора, этнографии, искусства, культуры, что достигается через научные методы познания, привносятся при этом собственные открытия для широкого читателя.

Ключевые слова: «малороссийская» этнография, история, фольклор, искусство, писательство, ученый, материалы думы, песни, легенды, источник.

Larysa Shapoval

To the history of maloryskoy ethnography (after Mykola Sumtsov's stuff).

The author of the article is showing «maloryskaya» ethnography after showing of M. Sumtsova, that are little known to the readers. It makes stress on the wide diapason of marks scientific heritage. Mykola Sumtsov: from animation to sharp chriticism, conculusions . It summarizing echievements of etnolog and notes, using a lots of scientific methods, scientist discoveveres the history of writing, ethnography, art, culture and makes own scientific discovery for the widest wader.

Key words: «moloryskaya» ethnography, history, folklore, art , writing, scientist, stuff, dumas, songs, legends, weddings, source.

